

Vogels in de Liemers

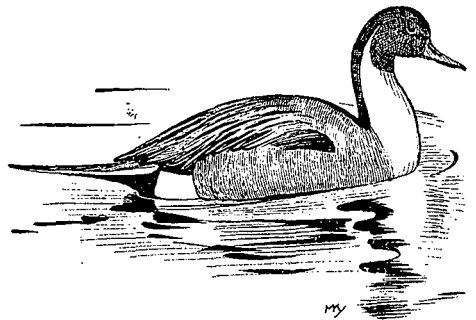
Het gebied ten oosten van Arnhem vormt een voorbeeld van de gevarieerdheid aan landschapstypen, waaraan Nederland eens zo rijk geweest is. Wij zullen ons hier beperken tot de Liemers: de streek, begrensd door Rijn, IJssel, Oude IJssel en (in het zuiden) door de grens met Duitsland. De rivieren hebben in de loop der eeuwen hun invloed op het land laten gelden; oude rivierstrangen, vrijwel ondoordringbare wilgegronden en achter de dijk gelegen wielen getuigen hier nog van.

Het centrale deel van de Liemers wordt gevormd door een riviervlakte uit de laatste ijstijd, een gebied met uitgestrekte weilanden en akkers, tot voor kort veelal omsloten met heggen en houtwallen. Hier en daar in het vlakke land liggen prachtige kleine boscomplexen. In het zuiden rijst het stuwwalcomplex van Montferland op; de machtige heuvelrug is vrijwel geheel met uitgestrekte bossen overdekt, waarin elders bijna verdwenen vogel- en zoogdiersoorten één van hun laatste wijkplaatsen gevonden hebben.

Het behoeft weinig verwondering te wekken, dat een dergelijk afwisselende streek een rijke vogelwereld bezit. Het best kan dit misschien wel geïllustreerd worden met het feit, dat wij hier de afgelopen tien jaar van de ongeveer 160 Nederlandse broedvogelsoorten er liefst 125 broedend aantreffen! Vanzelfsprekend zullen we ons hier moeten beperken tot een overzicht; daarbij trekken we het gebied van west naar oost door met vermelding van de voornaamste landschapstypen en de hiervoor karakteristieke vogelsoorten.

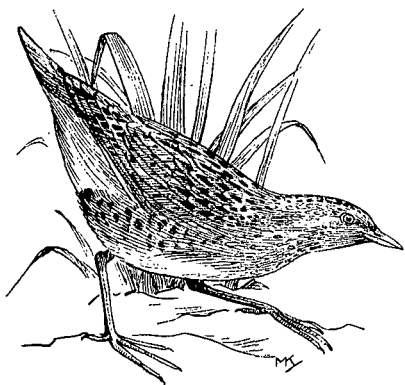
In het westen liggen langs Rijn en IJssel een aantal rijke vogelterreinen: grote waterplassen, ontstaan door klei-, zand- en grindwinning, oude rivierstrangen met alle stadia van het verlandingsproces, dichte wilgegronden en uiterwaarden, rijk aan weidevogels. Het rivierenlandschap wordt

terecht vaak om zijn landschappelijke schoonheid geroemd; het mooiste voorbeeld hiervan vindt men in de streek van het Oude Rijnstrangengebied nabij Lobith. Weliswaar is een deel ervan door zijn grote kwetsbaarheid, de ongeschiktheid voor massarecreatie alsmede om de hoge natuurwetenschappelijke waarde (terecht) tot gesloten reservaat verklaard, desondanks kan men vanaf de deels nog onverharde dijken een dankbaar overzicht krijgen van dit geaccidenteerde landschap: hoge stroomruggen worden afgewisseld met moerassige slenken en met riet en wilgegronden omzoomde strangen. Knotwilgen en hoge sleedoornhagen dragen als scheiding van de hooi- en weide-percelen bij tot de zeldzame gevarieerdheid van dit landschap. Vooral op zomeravonden ademt dit land, met de kerkspitsjes van de omringende dorpjes op de achtergrond, een weldadige rust. Het is triest te moeten bedenken, dat over slechts enkele jaren juist dit gebied door de luidruchtige Twenteroute doorkruist zal worden.

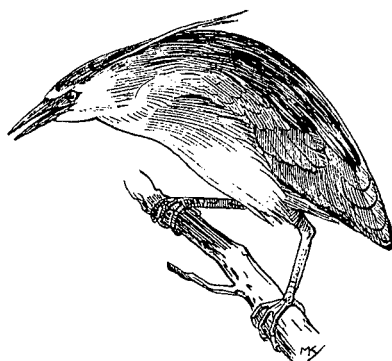

Pijlstaart

Van de eendesoorten zijn hier Wilde eend, Slobeend, Zomertaling en (sinds ongeveer 10 jaar) Tafeleend de karakteristieke broedvogels. Veel minder algemeen, maar toch regelmatig broeden er Pijlstaart, Wintertaling en Bergeend. De oude rivier-

Porseleinhoen

Kwak

strangen herbergen verscheidene paartjes Roerdompen en Woudaapjes; de laatste jaren worden wij bovendien steeds vaker verrast met waarnemingen van Kwakken in het broedseizoen! Minder goed gesteld is het met de Zwarte stern; eens hier als broedvogel algemeen, is de soort de laatste 10 jaar schrikbarend achteruitgegaan.

Het moeras leeft vooral in de schemering: Karekieten, Snor, Bosrietzanger en Rietzanger zingen volop. Zelfs de Blauwborst wordt - zij het zelden - hier en daar gesignaleerd. In jaren met een lage waterstand zijn Waterrallen en Porseleinhoentjes geenszins schaars.

De streek rondom Lobith is 's winters een paradijs voor waterwildliefhebbers: duizenden, bij vorst soms zelfs tienduizenden eenden verzamelen zich op het open water. Vooral van Wilde eend, Smient, Kuif- en Tafeleend kunnen soms enorme concentraties optreden. Een totaal van enkele honderden Kleine zwanen is hier geenszins een ongewoon beeld, al lijken de laatste drie jaar de aantallen sterk terug te lopen. Als rijk bezit voor de streek mag gelden een grote slaappleeds van Riet- en Kolganzen; men behoeft echt niet naar Friesland te reizen om imposante slaapvluchten van 2500 ganzen te zien! Een bonte keur van zeldzame gasten is in dit gedeelte van de Liemers waargenomen. Een greep: Sibेरische taling, Casarca, Grote zilverreiger,

Sneeuwgans, Kleine geelpootruiter en Witwangstern. Wellicht boeiender is, dat men bij regelmatig waarnemen de kans heeft om schaarse doortrekkers als Parelduiker, Roodhalsfuut, Witoogend, Kwak, Slechtvalk, Zwarte wouw, Dwergmeeuw, Poelsnip en Waterrietzanger in het veld te leren kennen.

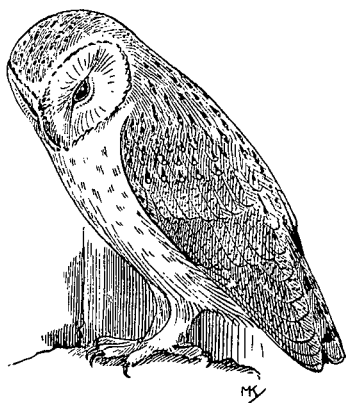
Tussen het uitgesproken rivierenlandschap in het noordwesten en het meer beboste terrein verder naar het oosten ligt een uitgestrekt vlak landbouwgebied: eens een heerlijk landschap met sleedoornhagen, ruige hoekjes en een rijke flora, nú door de ruilverkavelingspest en de 'onkruid'bestrijding genivelleerd tot een doodse groene leegte. Thijsse kon nog schrijven: 'Nergens heb ik de Grauwe klauwier zoveel en zo goed gezien als in de Achterhoek, vooral in de overheerlijke wilde sleedoornhagen langs de grindweg van Terborg naar Zeddam. Die Gelderse sleedoornhagen zijn ware schatkamers'. Met het verdwijnen van de hagen is de klauwier hier volkomen uitgeroeid. De laatste heggen getuigen nog, hoe talrijk Geelgors, Braamsluiper en Kneu hier eens geweest zijn.

Nog geen twintig jaar geleden broedden in de gemeente Duiven drie paren Ooievaars - er is er na de verkaveling van het Duivense broek niet één meer over.

Nog geen tien jaar geleden herbergde ieder dorpje in de Liemers Kerkuijen, soms zelfs

meerdere paartjes. Nu dreigt de Kerkuil met Havik, Grauwe kiekendief en zoveel andere vogelsoorten in Nederland volkomen uit te sterven.

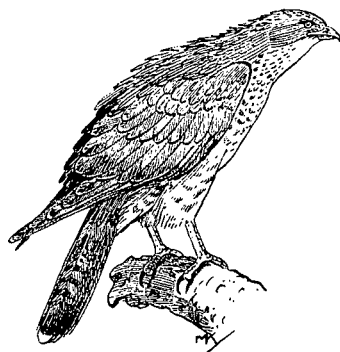
Hoe vogelrijk met de minder intensieve weidecultuur van vroeger 'weiland' (nu bijna synoniem met 'leegte'!) kan zijn, getuigt nog een gebied, dat terwille van de rust hier maar niet nader aangeduid zal worden. Hier staan nog heggen, hier zijn nog ruige distelweilandjes. Vooral bij hoge waterstand kunnen er duizenden kievit en honderden grutto's en goudplevieren in de trektijd pleisteren. In muizenrijke jaren kan men hier op één tocht tientallen buizerden en torenvalken waarnemen. De in de omgeving broedende Kerkuil heeft dan legfels van 8-10 eieren.

Kerkuil

's Winters verblijven hier op de overstroomde weilanden geregeld honderden Rietganzen en enkele tientallen Kleine zwanen. Het moet genoeg zeggen, dat juist in dit gebied liefst drie jaar achtereen een Rode wouw overwinterde! Maar ook hier staat een 'verbetering' van de waterhuishouding op het programma, wat betekent: weg vogels.

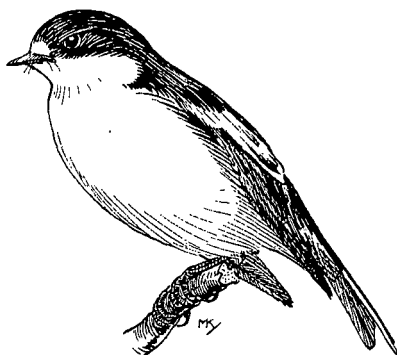
Als laatste component van het Liemers-landschap zullen we de bossen bekijken; naast enkele kleine bosterreintjes en het al genoemde uitgestrekte bosgebied op de stuwwal van Montferland vinden we nog als getuigenis van een rijk verleden het

Wespandief

schitterende eikenhaagbeukenbos De Bijvank (nabij de grenspost Bergh) en het in zijn soort even fraaie gemengde bos Stillewald bij Wehl. In deze en in andere bosgebieden zijn nog de restpopulaties te vinden van verscheidene roofvogelsoorten, waarom Oost-Nederland terecht befaamd is. Maar ook hier teruggang, waarschijnlijk vooral tengevolge van de sterk verhoogde recreatiedruk (de lezer beseffe zijn verantwoordelijkheid!) en door de onzalige landbouwvergiftigen. Havik en Sperwer zijn uitgesproken zeldzaam geworden, Buizerd en Boomvalk vertonen na een sterke teruggang rond 1965 gelukkig weer een vooruitgang. Een heel plezierige uitzondering op de algemene tendens is de Wespandief: momenteel broeden (met de nodige ups en downs) in de streek verscheidene paartjes. In loofhoutgedeelten broeden Appelvink en Kleine bonte specht, al is de kans hierop verder naar het oosten beduidend groter. Als karakteristieke bewoners van het gemengde bos vallen vooral Goudvink, Vuurgoudhaantje en de schuwe Zwarte specht op; Bos- en Ransuil komen algemeen voor. Maar toch is in de afgelopen jaren ons hart vooral uitgegaan naar de onverwachte ontmoetingen, in ieder seizoen, met roofvogels. Het zal de fantasie van iedere rechtgeaarde vogelwaarnemer prikkelen, wanneer we hier volstaan met de vermelding, dat ons uit de laatste tien jaar uit de Liemers waarnemingen van *achtien* roofvogelsoorten ter beschikking staan.

Zoveel moest onvermeld blijven: de kleine broedkolonie Witwangsters, die eens gevonden werd; de verrassing, als er weer eens Draaihalzen met kennelijke broedplanen gesignaleerd werden; de opmars van de Bonte vliegenvanger; de vreugde en de weemoed tegelijk, als er nog eens een grote troep Kraanvogels overtrekt; een zondagmiddag in mei met meer dan 250 Wespendieven op trek; de avonturen met de nestkasten voor Kerkuilen. Moge dit slechts voor hen, die vreugde beleven aan het waarnemen van vogels in de natuur, een uitnodiging zijn om hun geluk eens in De Liemers te beproeven.

Bonte vliegenvanger

Adres van de schrijver:

De Heimans-Thijssseprijs-1972 toegekend aan J. Landwehr en E. E. van der Voo

Onder grote belangstelling is op 8 april l.l. in de grote collegezaal van het Hugo de Vries-laboratorium te Amsterdam de Heimans-Thijssseprijs-1972 uitgereikt aan de heren J. Landwehr, Amstelveen en E. E. van der Voo, Linschoten. Deze prijs is bedoeld voor personen, die - geen bioloog van professie zijnde - hebben bijgedragen tot voortzetting van het levenswerk van Heimans en Thijss door het stimuleren der algemene belangstelling voor plantengroei en dierenleven en de bodemgesteldheid in Nederland.

Prof. Dr V. Westhoff heeft na een inleidend woord van Prof. Dr J. Heimans de verdiensten beider heren uitvoerig belicht, die van de heer Landwehr als de man van de wijd en zijd bekende heemparken in zijn woongemeente, bovendien een uiterst kundig illustrator (o.a. de K.N.N.V.-uitgave Atlas van de Nederlandse bladmossen), de heer van der Voo als schrijver van vele artikelen op botanisch terrein en een der vier auteurs van 'Wilde Planten' (uitg. Natuurmonumenten), alsmede onvermoeid voorlichter en popularisator.

Op de bijeenkomst werd meegedeeld, dat Landwehr's bijzonder fraaie aquarellen van de wilde orchideeën van Europa hoogstwaarschijnlijk in boekvorm zullen kunnen verschijnen, waardoor een uniek werk - tot dusver slechts aan insiders bekend - in de alleszins wenselijke openbaarheid zal komen.

Beide heren, die zich ook in de K.N.N.V. grote verdiensten hebben verworven, te dezer plaatse nog eens onze hartelijke gelukwensen!

De kopij-portefeuille

De redactionele vraag om toezending van kopij in het maartnummer heeft verschillende prettige reacties opgeleverd, waarmede we erg blij zijn. We kunnen weer goed vooruit, temeer daar ook alle artikelen voor enige speciale nummers, die altijd bijzondere voorbereiding vragen, intussen werden ontvangen.

Nú breekt het excursie- en reisseizoen aan, als regel niet de tijd, om achter de schrijftafel te gaan zitten, maar wél om stof op te doen om te schrijven! Vergeet uw tekenstift of foto-apparaat daarbij vooral niet. Reist 'Natura indachtig' en aarzel niet, uw waarnemingen op schrift te stellen en na de zomer aan ons toe te zenden.

Speciaal nummer van 'Gea' over het Bekken van Parijs

Het fraai geïllustreerde maart-nummer van dit tijdschrift is geheel gewijd aan de geologie en mineralogie van het Lutetien van het Bekken van Parijs. Men kan het bestellen door overmaking van f 3,50 op postrekening 206.92.42 t.n.v. Penningmeester Stichting Geol. Activiteiten, Amsterdam. Op girobiljet vermelden: maart-nr 1972.